

Издөнүүчү Айдарова Жыпаргуль Мусаевнанын «Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары» аттуу 13.00.01 - жалпы педагогика адистиги боюнча кандидаттык илимий даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши жөнүндө расмий оппоненттин пикири

1. Диссертациялык иштин темасынын актуалдуулугу.

Диссертациялык иштин темасынын актуалдуулугу эч кандай күмөн туудурбайт, себеби, жалпы сабаттуулук жана билимдин сапаты тек гана мугалимдин окутуучулук ишмердүүлүгүнө байланыштуу болбостон, окуучунун окуу көндүмдөрүнүн абалына түздөн-түз көз каранды. Окуу көндүмдөрдүн, тактап айтканда, тексти окуп, түшүнүп кабыл алуусунун калыптангандыгы окуучунун бардык предметтерди өздөштүрүүсүнүн, сабактарда өз алдынча иштей билүүсүнүн жана жалпы билим алуусунун негизги дидактикалык шарты болуп эсептелет. Ал эми жалпы билимдин натыйжаларынын төмөндөгү жаштардын андан кийинки билим алуусуна, кесип тандоосуна, социалдык жактан калыптануусуна ж.б. кедергисин тийгүзүү менен бүтүндөй коомдун социалдык жана экономикалык жактан алга жылуусун кечендетет. Демек, изилдөө дидактиканын фундаменталдуу, практикалык жактан өтө маанилүү жана бүгүнкү күндөгү билим берүүнүн натыйжалуулугун шарттоочу жалпы дидактикалык маселеге арналган.

Изилдөөнүн актуалдуулугу Эл аралык PISA (Program for International Student Assessment) изилдөө программасында биздин өлкөнүн он беш жаштагы мектеп окуучуларынын окуу көндүмдөрү боюнча терс динамиканын сакталып калуусуна да байланыштуу. 2006-жылы 57 мамлекеттин ичинен 57-орунду, 2009-жылы 65 мамлекеттин ичинен 65-орунда болгон, бул көйгөй «окуу маданиятынын системалык кризистин» бар экендигенен кабар берет.

Жогоруда белгиленгендер Ж.М. Айдарованын “Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалы

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ 1
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА
№ 29 «15.» 06 2021.жыл/г

Окуучу каттоо: *Айдарова*

шарттары” аттуу диссертациялык иши актуалдуу темага жазылган педагогикалык эмгек экендигин тастыктайт.

Диссертациянын максаты өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын камтыган моделди иштеп чыгуу жана эксперименттик иш жүзүндө текшерүү деп аныкталган жана ал изилдөөнүн объектисине жана предметине туура келет.

Диссертациялык иштин милдеттери изилдөөнүн максатына адекваттуу болуу менен теориялык жана практикалык өтө маанилүү көйгөйлөрдү камтып, Кыргыз Республикасындагы педагогика илиминде мурда каралбаган маселелерди чечүүгө арналган.

2. Диссертациялык иштин илимий натыйжалары:

Диссертациялык иште өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн моделин жана педагогикалык шарттарын аныктоого багытталган төмөндөгүдөй илимий жактан негизделген, теориялык жана практикалык жактан эксперименталдык тажрыйбадан өткөн натыйжалар алынган:

Биринчи натыйжа. Өспүрүм курактагы окуучулардын окууга натыйжалуу окутуунун теориялык маселелери талдоого алынды деп аныкталган. Бирок, талдоого алуу илимий натыйжа боло албай тургандыгын белгилөө менен, бул жердеги маанилүү натыйжа катары окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү окутуунун сапатын жогорулатуунун фактору экендиги ачыкталгандыгын белгилемекчимин. Бул натыйжа салыштырмалуу жаңы, себеби “окуу көндүмүнүн” жалпы сабаттуулук менен байланышы ынанымдуу аныкталган.

Экинчи натыйжада өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн технологиялары, илимий методдору, теориялык модели жана педагогикалык шарттары аныкталган. Аталган натыйжаны жаңы деп баалоого негиз бар, себеби бул жерде өспүрүм курактагы окуучулардын

окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнү изилдөө методдору, окуу көндүмдөрүн калыптандырууну ишке ашыруунун теориялык модели, технологиялары, жана педагогикалык шарттары аныкталган. Окутуу процессинде окуучунун маалыматты кабыл алуусунун түрлөрү эске алынып, ата-энелердин катышуусу менен балдарынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү жолдору иштелип чыгып, ар кандай иш-чараларды даярдоо жана өткөрүү жолдору, тапшырмалардын денгээлдери сунушталган.

Үчүнчү натыйжа. Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын камтыган моделдин натыйжалуулугу эксперимент аркылуу текшерилип, тийиштүү практикалык сунуштар иштелип чыккан. Аталган натыйжаны дагы жаңы деп кабыл алууга болот, себеби бул натыйжа изденүүчү тарабынан белгиленген теориялык божомолдордун, окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү технологиялардын, жана педагогикалык шарттардын окутуу процессине киргизүү боюнча өздүк салымын чагылдырып, коюулган милдеттердин адекваттуу экендигин статистикалык маалыматтар далилдеп турат.

Илимий иштеги натыйжалар көп жылдык изилдөөчүлүк байкоолорго, мектепте, жогорку окуу жайдагы окуутуучулук тажрыйбаларларга таянуу менен жазылып, илимий-теориялык кайнактар, аларга болгон шилтемелер, тажрыйбадан алынган фактылар менен коштолгон.

3. Илимий жоболордун, жыйынтыктардын, сунуштардын негизделиш даражасы.

Диссертациялык иштеги алынган жыйынтыктар жана натыйжалар илимий-теориялык жактан ынанымдуу жана практикалык жактан жетишээрлик денгээлде далилдүү деп кабыл алууга болот. Себеби, диссертациялык иштин биринчи бөлүгүндө өспүрүм окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн теориялык негиздери такталып, россиялык жана Кыргызстандын окумуштууларынын (Э. Мамбетакунов) эмгектерине таянуу

менен окуу көндөмдөрүн өнүктүрүүнүн теориялык модели жана педагогикалык шарттары, алардын педагогикалык тажрыйбага киргизүү жолдору ачыкталат. Өзгөчө окуу көндөмдөрүнүн негизги 4 компоненти: туура окуу, шар окуу, түшүнүп (аң-сезимдүү) окуу, көркөм окууга басым жасалып, алар каралып жаткан изилдөөнүн өзөгүн түзүү менен илимий жактан (§.1.2, 1.3 дисс.) ынанымдуу ачыкталган.

Диссертациялык иштин экинчи бөлүгүндө өспүрүм окуучулардын окуу көндөмдөрүн өнүктүрүүнүн жолдорун изилдөөнүн илимий методдору талдоого алынып, негизги илимий метод катары моделдештирүүгө басым жасалып, төмөнкүдөй педагогикалык шарттар сунушталат:

- Биринчи педагогикалык шарт. Окутуу процессинде окуучунун маалыматты кабыл алуусунун түрлөрүн эске алуу;
- Экинчи педагогикалык шарт. Ата-энелер менен балдарынын окуу көндөмдөрүн өнүктүрүү иш-чараларын даярдоо жана өткөрүү;
- Үчүнчү педагогикалык шарт. Тапшырмалардын ар түрдүү деңгээлдерин сунуштоо. (дисс. 35-64 бб).

Автор тарабынан сунушталган модель (дисс. 73 б.) окуп-үйрөнүү процессинде негизги педагогикалык принциптерге таянуудан жаралып өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндөмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын жана жолдорун ачууга мүмкүнчүлүк берүү менен изилдөөнүн предметине түздөн-түз байланышта турат.

Диссертациялык иштин экинчи жана үчүнчү бөлүмдөрүндө изденүүчү тарабынан ишелип чыккан теориялык модель, педагогикалык шарттар, окуу көндөмдөрүн өнүктүрүү технологиялары калыптандыруучу эксперимент аркылуу тастыкталып, педагогикалык процессте орун алгандыгы менен баалуу. Диссертациялык иште сынчыл окуу, сынчыл ой жүгүртүү методдоруна, биргелешкен окутууга артыкчылык берилип, алар «ИНСЕРТ», «Зигзаг», «Билем – билгим келет – билдим» ж.б. окутуу методдорунун

колдонулушун ачыктап турат. Алынган натыйжалар, жыйынтыктар, сунуштар илимий кеңири статистикалык маалыматтар жана эксперименталдык иште колдонулган тажрыйбалык иштер менен коштолгон.

Жалпысынан алганда, коргоого сунушталып жаткан жыйынтыктар, жоболор жана сунуштур бүгүнкү күндөгү таалим-тарбия талаптарына жооп берүү менен изденүүчү тарабынан илимий тилде далилдүү жана ишенимдүү чагылдырылган.

4. Изилдөөнүн илимий жана практикалык маанилүүлүгү.

Диссертациялык иште алынган натыйжалар ички биримдикке жана логикалык ырааттуулукка ээ болуу менен колдонууга ыңгайлуу сунуштар менен коштолгон жана алар төмүнкүчө мүнөздөлөт: диссертациялык изилдөөнүн теориялык натыйжаларын ЖОЖдордо, Республикалык педагогикалык кадрларынын квалификациясын жогорулатуу жана кайра даярдоо институтунун курстарынын лекциялык жана практикалык сабактарында пайдаланса болот. Изилдөөнүн практикалык материалдары жана методикалык сунуштамалары педагогикалык багытта окуган студенттердин билимин өркүндөтүүгө жана аларды методикалык ыкмалар менен камсыз кылууга жардам берет.

5. Изденүүчүнүн жекече салымы: Өспүрүм курактагы окуу көндүмдөрүн жакшыртууга түрткү болгон педагогикалык шарттар, технологиялар жана теориялык модель аныкталган; жалпы орто мектептердеги мугалимдердин ата-энелер менен иштөө технологиясынын жаңы формалары такталып, окутуу-тарбиялоо процессине киргизилген. Өспүрүм окуучулар үчүн «**Мен олуттуу окуганга үйрөнүп жатам**» элективдүү курстун программасы, «**Ата-энелердин клубу**» «**Академиялык аянтча**» ата-энелер жана мугалимдер менен кызматташуу максатында жолугушуулар жогорку аталыштагы программалар иштелип чыккан жана алар практикага киргизилген.

6. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши. Изденүүчү Ж.М. Айдарованын 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча жазылган **“Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары”** аттуу диссертациялык иштин мазмуну жалпысынан авторефератта берилгени менен, биринчи баптагы теориялык мазмундун чагылдырылышы бир аз солгун болуп, авторефертта сынчыл ой жүгүртүүнү өнүктүрүү технологияларына басым жасалып, алар көп орунду ээлеп калган. Жалпысына алганда, автореферат диссертациялык иштин негизги мазмунун чагылдырылып, орус жана англис тилиндеги резюмелер менен жабдылган.

7. Диссертациялык иште жана авторефератта кездешкен айрым мүчүлүштөр:

Каралып жаткан диссертациялык иш өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоого байланыштуу бир топ алгылыктуу натыйжаларды камтыгандыгына карабастан, айрым мүчүлүштүктөрдөн кур эмес.

1. Диссертациялык иштин актуалдуулугун негиздөөдө илимпездорго шилтеме жасоодон мурда изилдөөгө түрткү берүүчү расмий документтерге таянуу менен учурдагы көйгөйлөрдү аныктоодон баштаса, каралып жаткан иштин далилдүүлгү дагы артмак. *м. а. а. а.*

2. Изилдөөнүн негизги максатын түзүп турган окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары биринчи бапта (§. 1.3), аныктоочу эксперименттен мурда орун алгандыгы изилдөө логикасына коошпогондой болуп турат. Себеби, педагогикалык шарттарды аныктоо изилдөөнүн негизги максаты болгондуктан, калыптандыруучу эксперименттин натыйжасы катары 2 же 3 бапта орун алса туура болмок.

3. Диссертациялык иштеги §. 2.3 түн аталышы менен мазмуну дал келбегендей пикир калтырат, себеби параграфтын аталышы «Сынчыл ой жүгүртүүнү өнүктүрүү» технологиясынын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө багытталгандыгына карабастан, иштин текстинде тек гана заманбап окутуу технологиялары жөнүндө сөз болот. Жалпысынан алганда диссертациялык иште сынчыл окуу, сынчыл ойлоо технологияларына өтө көп орун берилгендиктен (§. 1.3, 2. 2, 2.3) диссертациялык иштеги башка натыйжалар көмүскөдө калгандай болуп турат.

4. Калыптандыруучу экспериментте өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнү конкреттүү бир окуу предметти окутуу үлгүсүндө берсе, изилдөөнүн илимий практикалык баалуулугу дагы артмак.

8. Белгиленген мүчүлүштүктөр **Айдарова Жыпаргуль Мусаевна** тарабынан жазылган «**Өспүрүм курактагы окуучулардын окуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары**» аттуу диссертациялык иштин жалпы илимий деңгээлине шек келтирбейт, алар негизинен изилдөөнү мындан да жогорку деңгээлге көтөрүү максатында белгиленди. Диссертациялык иш 13.00.01. – жалпы педагогика адистигине ылайык келип, КР ЖАКтын педагогика адистиги боюнча кандидаттык окумуштуулук даражаны ыйгаруу боюнча Жобонун 10 пунктуна туура келген, өз алдынча аткарылган илимий иш катары бааланат жана изденүүчү педагогика илиминин кандидаты даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент,
Ж. Баласагын атындагы КУУнун
жогорку мектептин педагогикасы
кафедрасынын башчысы, п.и.д.,
профессор

Н.А. Асипова

Н.А. Асипова

У.А. Асипова
Профессор Баласагын

У.А. Асипова
У.А. Асипова

